

PINDARAS IR IŠMINTIES TRADICIJA

Biblijos vyrai ir moterys, Egipto ir Babilono raštininkai sukūrė ir užrašė ne tik įspūdingų mitų, bet ir ne menkliau įsimenančių tekstų, apibendrintai vadinamų išminties raštija. Šiandienėje kultūroje geriausiai žinomos biblinės išminties knygos (kas nežino Koheleto „*vanitas vanitatum*“...), priskiriamos karaliui Saliamonui, o jis pats ir kasdienėje mūsų kalboje tebėra išminties simbolis. Tačiau Artimųjų Rytų tekstai tėra tik išminties kultūros dalis. Ne mažiau svarbi ji buvo ir Graikijoje. Išminties tradicijos pradininkais čia laikytos mitinės ar pusiau mitinės figūros, pranašai ir gydytojai, tokie kaip Kalchidas, Melampas, Teiresijas, Amfiaras, Asklepijas. Ypatinga vieta mitologijoje tenka kentaurui Cheironui – gydymo pradininko Asklepijo, Achilo ir Argonauto Jasono ugdytojui. Vienas graikų literatūros pradininkų, Hesiodas, net buvo parašęs veikalą „Cheirono pamokymai“. Šis kūrinys neišliko, tačiau paties Hesiodo „Darbai ir dienos“ kupini gyvenimo išminties maksimų. Tad išminties tradicija glūdi pačiose graikų literatūros ištakose. Vėlesnė Septynių išminčių kūryba, poetiniai Fokilido ir Teognido kūriniai paliko įvairiems žanrams (patarlėms, nurodymams, apoftegmoms ir pan.) priskiriamų išminties pasakymų, kuriuos linkstama vadinti apibendrinamuoju terminu „gnomos“ (gr. γνώμη). Jomis nusakoma egzistencinė individo padėtis pasaulyje ir teisingas santykis su to pasaulio realijomis: kitais žmonėmis, politine bendrija ar jos institucijomis, galiausiai žmogaus vieta kosmose

ir dievybės akivaizdoje. Išminčių posakiai remiasi ir daugelio kartų patirtimi, laike ir erdvėje peržengdami individo akiratį, ir apibendrinančiu mąstymu, kuriam reikalinga asmeninė išmintis. Todėl tokie posakiai negali egzistuoti anonimiškai, tačiau su konkrečiu individu jie susaistomi paradoksaliai. Tikroji minties ir jos išraiškos autorystė šiuo atveju nėra svarbi, kaip nesvarbus ir pasakymo originalumas – išminčius, ištardamas patarlę ar pamokymą, suteikia patikimumo, garantuoja minties vertę, kitaip sakant, savo autoritetu patvirtina perteikiamos žinios autoritetingumą. Tad paskiri posakiai priskiriami vis kitiems išminčiams, arba poetinės eilutės keliauja iš kūrinio į kūrinį.

Vėlesnieji vadinamojo klasikinio laikotarpio autoriai taip pat nevengdavo savo tragedijų ar prakalbų praturtinti glaustomis ir įsimenančiomis pamokomo turinio ištaromis. Tiesa, jos, nors ir tęsiančios išminties posakių tradiciją, jau daug labiau atspindi asmeninį autoriaus mąstymą, jo vertybes arba populiarias filosofines idėjas. Tarpine figūra tarp archajinės ir klasikinės epochos, filosofinio mąstymo paveiktos išminties tradicijos, tarp autoriteto ir autoriaus, gali būti laikomas Pindaras. Gimęs 518 m. pr. Kr., anot tradicijos, pragyveno apie aštuonis dešimtmečius. Kilęs iš kaimo netoliese Tėbų, pagrindinio Bojotijos miesto, Pindaras tapo visos Graikijos, „panheleniniu“ poetu. Dauguma jo išlikusių kūrinių – odės, skirtos pagerbti įvairių Graikijos sportinių žaidynių (Olimpinių, Pitinių, Nemėjinių,

Istminių) nugalėtojams. Nors Pindaras nuo seniausių laikų pripažįstamas vienu didžiausių graikų lyrinių poetų, jo kūryba jau helenistiniu laikotarpiu buvo laikoma itin sudėtinga ir sunkiai suvokiama. Archajinių pasakymų ir įmantrių metaforų, retų mitų variantų ir istorinių bei genealoginių aliuzijų pynė išskaidrėja tik po daugkartinio skaitymo ir komentavimo. Šioje pynėje darniai randa vietą ir gnomos, atspindinčios archajinę aristokratinę pasaulėžiūrą, tačiau kai kada paliestos naujų religinių idėjų, nors sunku pasakyti, kiek konkrečiai Pindaro mąstymą veikė pitagorizmo ar orfizmo mokymai. Poetas atvirai įsirašė į „išminčių“ būrį ir baigdamas *Pirmąją Olimpinę odę* gyrėsi pirmaujās išmintimi tarp visų helenų. Jo refleksija apie poeto-išminčiaus vaidmenį ir poezijos savitumą itin ryškiai pasirodo skelbiamoje minėtosios odės ištraukoje. Tolesni tekstai – fragmentai iš neišlikusių kūrinių. Būtent gnominės ištaros buvo itin patrauklios cituoti įvairiuose kontekstuose, todėl jos išliko pražuvus visam kūriniiui. Iš mūsų pasirinktų versti fragmentų *fr*: 61 primena žmogiškosios išminties ribotumą, sąlygotą žmogaus prigim-

ties. *Fr*: 108 metaforiškai aukština dieviškąją pažinimo galią, neabejotinai kaip kontrastą jau minėtam žmogaus ribotumui. *Fr*: 131b – vienas ankstyviausių svarstymų apie dievišką žmogaus nekūniškojo prado, čia kiek mįslingai vadinamo „gyvenimo vaizdulių“, prigimtį, o *fr*: 133 ir 137 perteikia su misterijomis sietiną mokymą apie sielos pomirtinį atlygį ir atgimimą naujam žemiškam gyvenimui. „Senybinis Persefonės sielvartas“ – tai sielvartas dėl jos sūnaus Dioniso žūties nuo titanų rankos. Dzeusas juos sudeginęs savo žaibu ir iš jų pelenų radęsi žmonės, todėl jų prigimtyje glūdinti dalelė titanų kaltės, kurią reikia išpirkti taurių gyvenimu ir misterijų apsivalymu. *Fr*: 209 galbūt atspindi skepticizmą ankstyvosios filosofijos atžvilgiu, nors konteksto stoka neleidžia to tvirtai teigti. *Fr*: 159, 210, 225, 233 moko tradicinių graikų nuostatų – neužmiršti gyvenimo trapumo, tvardyti ambicijas, antra vertus, paakinama ir kliautis dieviškuoju teisingumu. *Fr*: 140 kreipia žvilgsnį į naują dievybės sampratą, paliekančią nuošalyje įprastinį politeizmą su dievų funkcijų ir veiklos sričių pasidalijimu.

Vytautas Ališauskas
Vilniaus universitetas